

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Välkommen till Sverige

**Kvalitativa intervjuer med personer som kommit till Sverige som
ensamkommande asylsökande barn**

Iona Lindoff & Henric Manninge

Kandidatuppsats (SOPA 63)
VT 2016
Handledare: Erika Werner

ABSTRACT

Author: Iona Lindoff, Henric Manninge

Title: Welcome to Sweden. Qualitative interviews with persons coming to Sweden as unaccompanied asylum seeking minors [Translated title]

Supervisor: Erika Werner

Assessor: Elizabeth Martinell Barfoed

The aim of this study was to examine how unaccompanied asylum seeking children perceived their time within the social service system in Sweden, and in what way this time period in their life has affected them today. In researching this, its specific aim was to explore if there was any specific way of meeting these children which had a positive effect on their future in their new country.

The study consisted of interviews with eight adults, who arrived in Sweden as unaccompanied asylum seeking children and were placed within the social service system. From these interviews, the subject of power quickly became apparent, which is why our analysis was based on different types of power. The power of self in relation to others empowerment, and the power that is exercised around and upon us. To bind these different aspects of power together we used the concepts resilience and salutogenesis as metaphorical bridges.

We found that the complexity of the group itself posed a multi-faceted problem when trying to draw conclusions due to personal differences of the children, cultural differences due to their origins and the differing circumstances under which they arrived in Sweden. These differences were factors that influenced the type of reception they thought was most beneficial.

Key words: unaccompanied asylum seeking children, reception, salutogenesis, resilience, empowerment.

Förord

Till vår näst intill outtröttliga handledare, Erika.

Tack.

Inledning och problemformulering.....	5
<i>Bakgrund.....</i>	6
<i>Syfte och frågeställningar .....</i>	7
<i>Begreppsmässiga klargöranden .....</i>	7
Kunskapsläge	9
<i>Artikel- och litteratursökning .....</i>	13
Teoretiska perspektiv	14
<i>Empowerment .....</i>	14
Makt.....	15
<i>Salutogenes .....</i>	15
<i>Resiliens .....</i>	16
Metod, metodologiska överväganden och tillvägagångssätt	17
<i>Urval.....</i>	19
<i>Studiens tillförlitlighet .....</i>	21
<i>Vår relation till forskningsproblemet .....</i>	22
Analys.....	23
<i>Den unika individen i gruppen.....</i>	23
<i>Den nya kulturen .....</i>	24
<i>Medaljerna .....</i>	25
<i>”Du kan inte tvinga mig” .....</i>	26
<i>Jag och dom .....</i>	29
<i>Vi och dom .....</i>	30
<i>Relationer och makt.....</i>	32
<i>Arbetsättets betydelse.....</i>	33
<i>Handlingsutrymme och knutna band .....</i>	36
<i>Hemlängtan och längtan efter ett hem .....</i>	38
<i>Språkförståelse, en stötesten.....</i>	39
Slutsatser och avslutande diskussion	40
Referenser	43
Bilaga 1.....	47
Bilaga 2.....	48

Inledning och problemformulering

I denna uppsats vill vi undersöka vilken betydelse den första tiden i Sverige har haft för de personer som kommit till Sverige som ensamkommande flyktingbarn. De flesta ensamkommande barnen placeras på HVB (Migrationsverket, 2016 b) och deras enda egentliga gemensamma nämnare är det boende där de kommunplaceras. Under 2015 var de tre största nationaliteterna inom gruppen ensamkommande flyktingbarn afghaner, syrier och somalier (Migrationsverket, 2016 a). Detta är barn som kommer från kulturer som i olika avseenden skiljer sig mycket från både vår och varandras kulturer. Till exempel kan en femtonårig pojke, som i vår kultur och lagstiftning är ett barn, i en annan kultur vara familjens överhuvud. Att då komma till ett helt nytt sammanhang och bli, i en mening, maktlös och i viss mån fräntagen det självbestämmande han är van vid, kan få negativa konsekvenser. Att bli kategoriserad som barn kan istället för att bygga en sund maktrelation, där målet är att nå självförsörjning och självbestämmande, leda till att personalens handlingar inom maktrelationen med den unge skapar en maktkamp. Genom att se makten som indexerad och något som makthavaren utsätter *den andra* för kan det bli svårt för personalen och den unge att mötas på ett produktivt vis (Rønning, 2007). Istället vill vi undersöka om man kan se makten som ett samspel där den unge styrs mot egenmakt. När barnen kommunplaceras hamnar de i ett, för dem, helt okänt sammanhang. Detta kan medföra problem av olika svårighetsgrad. I undersökningar kring Sense of Coherence har man sett signifikanta förändringar i dylika sammanhang. Sense of Coherence som begrepp myntades av Aaron Antonovsky (1979) och grundades i en studie av inneboende resurser hos människor, och skillnader i förmåga att klara motgångar mellan olika individer. Begreppet som det beskrivs av författaren själv innebär inte någon generell motståndsresurs utan ett sätt att förstå och möta världen (ibid).

En god rehabilitering skall föra barnet tillbaka till en *normalitet*, vilket kompliceras av att de svenska normerna ofta skiljer sig avsevärt från barnets ursprungskultur (Socialstyrelsen, 2013). En annan svårighet är att om barnet bemöts som ett ”offer” istället för en individ, så kan det cementera eventuella krissymtom som i förlängningen bli en del av barnets identitet (Angel & Hjern, 2004). Boendet blir barnets nya sammanhang och beroende på förhållningssätt och bemötande från i

närheten varande vuxna, kommer barnet att byggas in i en ny kontext. Boendet, och personalen som arbetar där, får en central roll för barnets krishantering. Personalens inställning till barnet blir särskilt viktig då familjen inte är närvarande. Därtill påverkar även den syn samhället i stort har barnet och dennes förmåga att återhämta sig. Antonovsky (1979) skriver om hur förståelse från runtomkring varande människor påverkar individens förmåga att se omvärlden som förutsägbar, något som är nödvändigt för återhämtning.

Om barnet bara kan identifiera sig med de andra boende så motverkar det normaliseringsprocessen som skall anpassa barnet till det svenska samhället. Personalen måste både fungera som kontrollanter och anknytningspersoner. Den skeva maktfördelningen i det förhållandet, tillsammans med dubbelheten i rollerna förefaller vara problematisk för barnet, eller ungdomen, i hur hen ska förhålla sig till just personalen. För att komma närmare och undersöka om denna dubbelhet hos personalen får en negativ effekt på barnets vidare utveckling genomför vi i denna studie kvalitativa intervjuer med vuxna som kommit till Sverige som ensamkommande flyktingbarn och senare fått permanent uppehållstillstånd. Med dessa intervjuer vill vi undersöka vilken betydelse tiden på HVB har haft för individen i livet efter detsamma.

Bakgrund

Under åren 2005-2015 har antalet ensamkommande asylsökande barn ökat markant. 2015 var det fler än 35 000 ensamkommande barn som sökte asyl i Sverige (Migrationsverket, 2016 a). 2006 genomfördes ändringar i lagen om mottagande av asylsökande, LMA, då man ville klargöra ansvarsfördelningen mellan stat och kommun gällande de ensamkommande barnen. Ansvaret för omsorg och boende lades då över från stat till kommunerna och socialtjänsten i respektive kommun (Stretmo, 2014). Staten lämnade över till respektive kommun att ansvara för de ensamkommandes rättigheter. Detta innebär i praktiken att dessa barn, om de inte har så kallad anknytning i Sverige, får en kommunplacering på HVB, Hem för Vård och Behandling, eller placeras i familjehem. Normaliseringsprincipen gör gällande att de ensamkommande barn som söker asyl har samma rättigheter som övriga barn som lever i Sverige (SOU, 2011:64). Praktiskt innebär detta att de ensamkommande barnen kommunplaceras av Migrationsverket och att socialtjänsten tar över ansvaret för barnets omsorg och boende. Om vi väljer att kalla upprottet från

hemmet, flykten över kontinenter, asylprocessen under kommunplaceringen och (i majoriteten av fallen) ett liv i Sverige, för en process har vi valt att inrikta vår undersökning på den del av processen som sker när barnet har placerats i sitt nya sammanhang, på ett HVB. För att beskriva det sammanhang som boendet utgör kommer vi ibland att gå utanför vårt centrala undersökningsområde och förklara föregående och efterkommande delar av processen. Detta är en konsekvens av den komplexitet som finns både i gruppen som helhet och för individen i kris.

Syfte och frågeställningar

Syftet är att undersöka hur tiden på HVB har påverkat de som kommit till Sverige som ensamkommande flyktingbarn.

Hur påverkades individen av kontakten med personalen på HVB under sin första tid i Sverige?

Hur ser kopplingen mellan tiden på HVB och nutid ut för individen?

Begreppsmässiga klargöranden

Ensamkommande (flyktingbarn): Vi använder oss av Socialstyrelsens definition; "... en gemensam beteckning för barn under 18 år som vid ankomsten till mottagarlandet är skilda från båda sina föräldrar eller från någon annan vuxen person som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe, eller som efter ankomsten står utan sådan ställföreträdare." (Socialstyrelsen, 2013)

Transit (Transitboende): Ett tillfälligt boende utformat för att tillgodose de grundläggande behoven under den första tiden i Sverige, innan kommunplacering skett. (Socialstyrelsen, 2013)

HVB: Vi använder oss av inspektionen för vård och omsorgs definition; "Ett HVB är en verksamhet inom socialtjänsten som tar emot enskilda för vård eller behandling i förening med ett boende. När ett HVB tar emot målgruppen ensamkommande barn är syftet med verksamheten att ge barnen omvårdnad, stöd och fostran." (Inspektionen för Vård och Omsorg, 2015).

Asyl: "Med asyl avses i denna lag ett uppehållstillstånd som beviljas en utlänning därför att han eller hon är flykting eller alternativt skyddsbehövande." Lag (2009:1542).

Asylprocess: Utredningstiden mellan en flyktings ansökan om asyl i Sverige tills beslut om uppehållstillstånd tagits. Denna tid kan variera mycket, från några få månader upp till två år.

LMA: Lag (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.

UT: Upphållstillstånd.

PUT: Permanent uppehållstillstånd.

Kunskapsläge

I detta kapitel kommer vi att presentera och lyfta fram den tidigare kunskap som finns inom vårt område och detta utgör också ramverket för vår studie. Inledningsvis presenterar vi relevansen av vårt forskningsområde för socialt arbete, därefter lyfter vi fram tidigare forskning som rör gruppen ensamkommande och styrker vikten av hur dessa tas emot i Sverige. Avslutningsvis gör vi en summering av kunskapen som presenterats och redogör för hur vi har gått tillväga för att samla in denna kunskap.

I vårt sökande efter undersökningar att relatera till har vi stött på viss patrull eftersom forskning kring ensamkommande barn är en relativt ung genre (Stretmo, 2014). I boken *Ensamkommande barns rätt - En vägledning för den gode mannen, kommunen, m.fl.* (von Schéele & Strandberg, 2015) skriver författarna att prognosen för 2015 är att Sverige kommer att ta emot 8000 ensamkommande asylsökande barn. När vi med facit i hand kontrollerar statistiken från Migrationsverket visar det sig att den officiella siffran för antalet ensamkommande flyktingbarn som tagits emot i Sverige under 2015 är 35 369 barn (Migrationsverket, 2016 b). Denna diskrepans har lett till en hög belastning på de sociala instanser som finns för att tillgodose de ensamkommande barnens behov och rättigheter.

Flera studier visar att det är särskilt viktigt för de ensamkommande barnen att få möjlighet att bygga trygga relationer med vuxna i det nya landet (Derluyn & Broekaert, 2007; Derluyn & Broekaert, 2008; Eide & Hjern, 2013). I många debattartiklar vittnar bland annat politiker och boendepersonal om ett system som håller på att krackelera. I *Socialmedicinsk tidskrift* skriver till exempel Per Åhdén redan 2008 om hur den hårda pressen på boenden för ensamkommande lett till en negativ påverkan på personalomsättning, kompetens och kontinuitet vilket i sin tur lett till att boenden blivit överbelastade (Åhdén, 2008).

Under den här typen av pressade förhållanden riskerar alltså relationen mellan de ensamkommande och personalen att bli lidande. Risken blir överhängande att det inte finns nog med tid för att utveckla en positiv maktrelation individer emellan. Samt att makten rör sig mot ett mer paternalistiskt förhållningssätt, där målet att kontrollera i nuet tar över från att utveckla för framtiden.

Att finna forskning som talar om dessa ensamkommande barns upplevelser av bemötande är ännu svårare. Det är egentligen först nu som man har kunnat tala med de individer som har förstahandsinformation om bemötandet av de ensamkommande - de själva som vuxna individer. Nu kan de med en viss distans bättre avgöra om bemötandet av dem som barn, placerade på boende i en icke självvald kommun i Sverige, har varit fördelaktigt för dem. De kan diskutera kring om de tror att annat bemötande eller andra boendeformer hade varit lämpligare. Undersökningar kring hur personal på boenden och andra vuxna själva beskriver sitt arbete finns att tillgå (Stretmo, 2014) men det ger som sagt inte förstahandsinformation kring den upplevda situationen. Detta är inte på något sätt ointressant men relativt irrelevant för det vi önskar undersöka. Det finns tillika forskning om hur man arbetar med ensamkommande i skolan (Popov & Stureson, 2015) men inte heller där finns det förstahandsinformation av upplevelsen av, utan fokus ligger på observationer gjorda i klassrumssituation.

En problematik som följer med gruppen *ensamkommande barn* är att det fokus som läggs på gruppens utsatthet också medför att vi som samhälle tenderar att inte se ensamkommande som en resurs, utan som en belastning. Detta selektiva fokus fyller en anseelig funktion då dessa barn och ungdomar genom att osynliggöras i systemet, också riskerar att stämplas som eviga offer (O'Connell Davidson & Farrow, 2007).

Även i Stretmos (2014) avhandling kan vi läsa att då forskningen tenderar att fokusera på de ensamkommandes mentala hälsa framför deras vardagliga liv, eller livet innan flykten från hemlandet, så leder detta till att vi ser ensamkommande barn som något annat än barn. Istället för att normalisera barnen, riskerar vi som samhälle att stöta ut dem. Detta kan i sin tur leda till stigmatisering av barnen och en ökad rasism i samhället i stort (ibid).

Många ensamkommande vittnar om att de har blivit bemötta av rasism, inte bara från etniskt svenska utan även från personer med invandrarbakgrund. Detta gör det svårt för de ensamkommande flyktingbarnen att få en känsla av samhörighet med någondera av dessa samhällsgrupper i det nya landet (ibid).

Forskning visar att ensamkommande barn löper stor risk att drabbas av psykiska sjukdomar (Jensen, et al., 2015), men också att detta kan motverkas av att barnet

har kontakt med antingen sin biologiska familj under resans gång, eller får ett nytt socialt sammanhang snabbt efter ankomsten till det nya landet (Eide & Hjern, 2013). De ungdomar som befinner sig på flykt och är separerade från sina föräldrar löper störst risk att utsättas för traumatiska händelser under resans gång jämfört med de som flyr tillsammans med en eller båda föräldrarna (Derluyn, et al., 2009). Dessa traumatiska händelser kan leda till allvarliga psykiska sjukdomar som ångest, depression och post-traumatiskt stressyndrom (Derluyn & Broekaert, 2007; Derluyn & Broekaert, 2008; Sourander, 1998). Detta är belastande och kostsamt för både den enskilde individen och samhället i stort.

En belgisk undersökning visar att när man på ett minimalistiskt och hårdraget vis utgår från lagrummet och enbart fyller de ensamkommande barnens mest basala behov, mat och husrum, får detta konsekvenser för de ensamkommande. De får inte den hjälp och det stöd de behöver för att etablera sig i sitt nya sammanhang, med en hög grad av psykisk ohälsa som följd. Författarna betonar också att även i de fall barnen fått hjälp med sin mentala hälsa så klarar den allmänna sjukvården inte av att möta de här barnen som har speciella behov. Barnen blir sällan hjälpta fastän när de får tillgång till den allmänna sjukvården, eftersom de inte ges någon anknytning. Slutsatsen som författarna drar är att det måste ligga på alla myndigheters, inte bara lagliga ansvar utan också att både etiskt och moraliskt se till att de här ungdomarnas behov möts på alla plan (Derluyn & Broekaert, 2008).

Från skolans håll vittnar pedagoger om hur de aktivt arbetar för att de ensamkommande barnen skall sänka sina, ofta högt ställda, förväntningar på sin akademiska framtid. Pedagogerna försöker få dem att se mer realistiskt på skolgången och få dem att inse att det kanske kommer att ta flera år innan de behärskar sina skolämnen så bra att de kan påbörja studier på universitetsnivå. Trots att många ensamkommande beskrivs vara mer motiverade än sina svenska klasskamrater visar statistiken att det är jämförelsevis få som går vidare till eftergymnasial utbildning (Stretmo, 2014).

Många pedagoger hävdar att de varken har kompetensen att möta ensamkommande barn eller får tillräcklig förberedelse innan barnen kommer till klassen. Barnen berättar i sin tur att de har svårt att förstå lärarens roll i klassrummet då undervisningen är så olik den de är van vid i sina hemländer. Många uttrycker också

att de känner sig socialt isolerade i klassrummet. Hemspråkslärare beskrivs vara till stor hjälp både för språk- såväl som kulturförståelse, men tiden med dessa är mycket begränsad (Popov & Sturesson, 2015).

I en artikel av Eide och Hjern (2013) lyfts det fram att många ensamkommande flyktingbarn faktiskt klarar sig bra trots den utsatta situation de befinner sig i och att de allra mest vill bli behandlade som *vanliga ungdomar*. Många uttrycker också behovet av en nyckelperson att knyta an till, en slags substitutförälder (ibid).

På tillfälliga boenden utgör personalen en stor del av barnets nya sociala relationer. Om barnet får uppehållstillstånd blir medlemmar med samma etniska bakgrund som barnet också viktiga, men under den osäkra asylprocessen så beskrivs personalen som extra viktig (Malmsten, 2014). Samtidigt finns kritik i barnens redogörelser där många känner sig ignorerade av personalen och det går också att urskilja en okunskap om vad personalens arbetsuppgifter är. Detta kan i sin tur leda till att barnen sluter sig gentemot personalen och inte berättar om till exempel traumatiska händelser under resan till det nya landet, något som på lång sikt kan påverka barnet negativt, till exempel genom psykiska besvär som följd (ibid).

Studier visar att barnets resiliens påverkar det psykiska måendet och att närvaron av en anknytningsperson ökar känslan av stöd och säkerhet (Shoshani, et al., 2014). I brist på föräldrarna hittar barnet ofta detta stöd antingen hos personalen på boendet, eller hos de andra ensamkommande barnen (ibid).

Även om ungdomarna på ett boende knyter an till varandra istället för personalen får det en positiv effekt på deras psykiska hälsa, men detta kan i praktiken komma att bli problematiskt då personalen behöver kontrollera ungdomarna. I den händelse subgrupperna växer sig för starka på boendet och de därigenom utvecklar en alltför stark gemensam kultur så kan detta motverka den normaliseringsprocess som är avsedd att anpassa ungdomarna till sitt nya sammanhang (Sallnäs, 2012). I kartläggningen från Socialstyrelsen (2013), *Ensamkommande barns och ungas behov*, betonas vikten av att barnen behöver emotionellt stöd av de vuxna som finns kring barnet med särskild betoning på att barnet inte skall känna sig annorlunda eller betraktas som ett offer (ibid). En anledning till att familjehem ofta förespråkas är att barnet då har en nära relation som inte heller avslutas efter placeringen avslutats. Ett kontinuerligt vuxenstöd och tillgång till ett eget socialt sammanhang

har stor betydelse för det placerade barnets fortsatta psykiska hälsa (ibid). I och med att majoriteten av de ensamkommande barnen bor på HVB (Migrationsverket, 2016 b) så spelar balansen mellan personalens stöttande och kontrollerande funktion, HVB:ets planerade arbetssätt och personalens bemötande således stor roll för barnets psykiska välmående.

Artikel- och litteratursökning

Inledningsvis sökte vi artiklar på databaserna LUBsearch, Google Scholar och Google för att bilda oss en uppfattning om det rådande kunskapsläget. Vi använde sökorden *unaccompanied refugee children, sweden, power, resilience* och *salutogenesis*.

Utöver detta har vi fått konkreta tips om avhandlingar och artiklar från diverse lärare vid Lunds universitet samt följt referenslistorna i den litteratur vi redan fått in.

Vi har även vänt oss till olika myndigheters hemsidor för att hämta information och definitioner på vissa av de begrepp vi använder oss av. Genom myndigheternas hemsidor har vi även länkats till olika SOU som vi också tagit med i vår uppsats.

Då vi har valt att fokusera oss på ett brett och ytterst komplext forskningsområde har avgränsningen i första hand utgått från relevans i förhållande till vår beskrivna empiri. Genom att presentera tidigare forskning som vi bedömer relevant för vårt syfte vill vi presentera de centrala och representativa delarna i den tidigare forskningen som kan kopplas med vår empiri.

Teoretiska perspektiv

I detta kapitel presenterar vi vår studies teoretiska ramverk. För att på ett tydligt sätt kunna applicera våra teoretiska utgångspunkter i analysen kommer vi redogöra för kunskapsläget kring begreppen vi använder. Vi använder oss av begreppet *empowerment* som vi kompletterar med *salutogenes*. Vi använder oss också av begreppet *resiliens* för att beskriva individens utgångsläge. Samtliga dessa begrepp länkar vi till begreppet makt. Makten som i sitt förhållande till empowerment-begreppet beskrivs av Tengqvist (2007) som funnen i mötet mellan människor, människor som skapar möjlighet att öppna dörrar för sig själv och sin egenmakt. Att i maktförhållanden bygga på den andres styrkor spelar in i det salutogena förhållningssättet (Antonovsky, 1979). Foucault (2003) beskriver makten som ett rörligt utövande snarare än given positionering och menar att det krävs en "underlydande" för att makten ska kunna utövas. Utan en relation att utöva makten inom så finns det egentligen ingen makt att tala om. Foucault fortsätter med att beskriva makten som intrikata kuggar som, om de inte har något/någon att haka i, blir tandlösa och därmed verkningslösa, utan möjlighet att utöva makt. I det sammanhang vi har valt att fokusera på, har detta spel en roll som balanserar på en tunn egg. Om makt som begrepp fick agera ensamt skulle den, likt ovan beskrivet, förgås då den inte har något att haka fast i. Makt använt som en kugge i ett hjul som hakar i andra begrepp, i vårt fall främst salutogenes (Antonovsky, 1979), driver framåt men kräver konstant utvärdering och revidering.

Empowerment

Øvrelid (2007) talar om maktutövning med självstyre som slutmål, "den ansvariga, självständiga personen skulle alltså kunna tolkas som en effekt av förhållandet mellan makt, styrning och kunskap." (ibid). Författaren drar paralleller mellan empowerment och Foucaults governmentality-begrepp, som i stora drag innebär att det är individens eget ansvar att söka sig mot självstyre (Foucault, 2003). Detta sker då innanför givna ramar med närvarande experter, personalen, som bistår med kunskap i riktning mot det de förmodar är det bästa för de ensamkommande. En kanske inte helt enkel ekvation att balansera i praktiken. Øvrelid (2007) fortsätter med att beskriva makten och empowerment-processen, inte som en totalitär och straffande överhet utan som ett slags föräldraskap eller förmyndarskap; en

beskyddande enhet. I den händelse experter inte arbetar uppmärksamt och tar hänsyn till varje individs unika behov, riskerar en homogenisering eller en slags tvingande konformitet att uppstå (Hörnqvist, 1996). Ramarna har då blivit så rigida och makten så ensidig att en "tvingande konformitet" (ibid) blir den rådande normen, vilket rubbar balansen och en saknad efter något att haka i uppstår. I relation till det salutogena förhållningssättet som innebär att fokus riktas mot det friska och det starka, framstår empowerment som en hjälp att komplettera det patogena synsättet som kan sägas vara mer paternalistiskt och övervakande i sin framtoning.

Makt

Man kan se på makt ur två aspekter. Den ena utgår från att makt som något som är indexerat och den andra att makt är exponentiell (Askheim & Starrin, 2007). Den indexerade makten har en given summa som konstant fördelas och balanseras medan den exponentiella innebär att sunda maktrelationer ger en ökad känsla av makt åt båda parter. Vi presenterar de ensamkommandes upplevelser i förhållande till dem med den givna makten, experterna/personalen, samt om det upplevda förhållningssättet hos experterna/personalen påverkat den ensamkommande på lång, respektive kort sikt. Vi presenterar även beskrivningar om upplevelsen av att bli kategoriserad in i en grupp där individerna inte har annat gemensamt än att de befinner sig i Sverige, på flykt från sina hemländer. Genom att vi analyserat beskrivningarna pekar vi på den komplexitet som finns i bemötandet från de så kallade experterna. Tillika avvägningen som hela tiden måste analyseras från desamma. När våra informanter beskriver ett salutogent bemötande, utan att nödvändigtvis använda det ordet, blir det tydligt att detta förhållningssätt har påverkat dem i en positiv riktning, mot empowerment.

Salutogenes

Professor Aaron Antonovsky myntade uttrycket salutogenes som komplement till patogenes för att försöka förklara varför olika människor hanterade liknande, särskilt besvärliga, situationer med olika resultat. Om ett trauma för vissa leder till psykisk sjukdom, vad är det då som gör att andra inte drabbas? Ett patogent perspektiv utgår från att vilja förklara ohälsa och vilka riskfaktorer som bidrar till ohälsa. Ett salutogent perspektiv å andra sidan har som utgångspunkt att vilja

förklara hälsa och identifiera de skyddsfaktorer och processer som bidrar till en god hälsa. Man söker efter resurser som bidrar till att förhindra en problemutveckling (Gassne, 2008). Om balansen mellan dessa två perspektiv bibehålls minimeras risken för passivering och egenmakten förstärks (Tengqvist, 2007).

Det salutogena förhållningssättet följer tanken att människor i sig själva är aktiva, kunniga och kapabla att klara mycket på egen hand (Antonovsky, 1979). I det salutogena resonemanget fokuseras det på styrkor och resurser istället för svagheter och brister, fokus läggs på att lyfta det friska och starka snarare än att diagnostisera det sjuka. I alla relationer finns det ett maktförhållande, någon av parterna befinner sig i en maktposition, given eller tagen. Detta är inte nödvändigtvis något som behöver klinga negativt, en person som befinner sig i maktposition kan med ett salutogent agerande förstärka den andres, den till synes svagare, egenmakt (ibid).

Resiliens

Resiliens är den inneboende motståndskraft mot yttre (svåra) omständigheter som individen bär med sig (Borge, 2011) och som bistår i dennes resa mot ett bestämt eller obestämt mål. Resiliensen är något som kan förstärkas eller försvagas beroende på hur individen bemöts, samtidigt är den en kombination av medfödda och/eller invanda skydd mot yttre hot. Att individen möts på sin individuella resiliensnivå, och inte som en del i en grupp med homogena eller konforma behov, bygger en känsla av egenmakt och empowerment. Den vassa eggen är uppenbar men med ett för individen anpassat bemötande skapas grunden för den ovan beskrivna exponentiella maktfördelning - balans uppstår.

Metod, metodologiska överväganden och tillvägagångssätt

Vi har intervjuat 8 personer som kommit till Sverige som ensamkommande asylsökande barn. Huvudsakligen kommer de från Afghanistan, Somalia, Irak och Eritrea. Majoriteten sökte asyl när de var 16-17 år gamla men det finns även yngre deltagare. Bland våra informanter finns det både kvinnor och män. Samtliga har i enlighet med våra kriterier varit i Sverige mellan fem och tio år. Vi valde att använda oss av semistrukturerade, kvalitativa intervjuer, eftersom vi intresserar oss för upplevelsen av informanternas tid på HVB. Frågorna har inte varit bundna till ett formulär, utan vi har kunnat anpassa intervjufrågorna under själva intervjun, vid behov. Intervjun kunde därför liknas vid en ”guidad konversation” (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015), där vi som intervjuare hade ett friare utrymme att anpassa oss och våra frågor efter informanternas reaktioner och svar. Detta gav oss få en bredare bild av den situation och de händelser som informanten berättar om. Vi valde att ha semistrukturerade intervjuer då detta gav oss möjlighet att styra intervjun in på en specifik tid i informantens liv, men ändå ge denne utrymme att tala fritt.

Vi har använt oss av en intervjuguide (bilaga 2) uppdelad i bakgrundsfrågor samt följande teman:

- Vägen till HVB för ensamkommande
- Första tiden i Sverige
- Upplevelsen av HVB-personalens förhållningssätt
- Vilken påverkan har tiden på HVB på livet idag?

Den grupp av individer som vi valde att intervjua är en sammansättning människor från olika kulturer, åldrar och sammanhang. Den likhet som gör att vi placerar dem i en grupp är att de har kommit som minderåriga, skilda från sina familjer, för att söka asyl i Sverige. De har sedan placerats på HVB för ensamkommande och först då samlas individerna kring något gemensamt, nämligen boendet, och benämns som en homogen grupp. I själva verket är gruppen långt från homogen, då den består av

personer av olika åldrar, kön, etnicitet och socioekonomisk bakgrund. Denna komplexa sammansättning av individer gör det svårt att generalisera, vilket innebär att en kvalitativ ansats är bättre lämpad än en kvantitativ för vår undersökning (Bryman, 2011).

Intervjuerna har spelats in med hjälp av en mobiltelefon utan SIM-kort eller kontakt med internet, för att utesluta att intervjuerna skulle kunna spridas via mobiltelefonen. Intervjuerna lagrades automatiskt på ett minneskort som sedan placerats i ett USB-minne som förvarats inlåst. Transkriberingen och behandlingen av materialet skedde på en lösenordskyddad dator utan anslutning till internet. Allt det sparade materialet lades sedan över på USB-minnet.

Under intervjuerna fanns båda författarna i rummet med informanten, som var fri att ta med sig en person om så önskades. Den ene författaren hade rollen som intervjuare och den andra antecknade och skötte inspelningen. Arbetsfördelningen gav intervjuaren en chans att inleda en relation till informanten medan antecknaren förberedde själva intervjun. Intervjuaren gick igenom ramarna för intervjun samt informerade om processen, detta var samma information som informanten tidigare tagit del av i ett presentationsbrev. Efter genomgången tog intervjuaren emot samtycke. Informanten fick veta vad syftet med anteckningarna var och erbjöds att gå igenom anteckningarna när intervjun var klar. Antecknaren skrev sedan ner stämningen i rummet, om så behövdes, samt frågor och förtydliganden som denne ville ha på saker som sades under intervjun. Innan intervjun avslutades fick antecknaren en chans att ställa sina frågor och be om förtydliganden.

När intervjun hade avslutats gick författarna tillsammans igenom vilka tankar som väckts och eventuella anteckningar gjordes. Sedan skedde transkriberingen av inspelningen under vilken informanten avidentifierades och de första anteckningarna i förhållande till texten gjordes.

De boenden och de svenska städer som informanten nämnde, samt namn på personal och andra personer som annars skulle kunna leda till att informanten identifieras, avidentifierades också.

Namn ersattes med en slumpmässigt vald bokstav, Ortsnamn ersattes med "STAD" eller "KOMMUN" och HVB som "BOENDE" eller "TRANSIT", vi har försökt att

hålla texten så könsneutral som möjligt men i den händelse dito nämns i ett citat så har detta ersatts med "GENUS". Undantaget författarna vars bokstav är den första i respektive förnamn.

Transkriberingen delades upp mellan författarna för att vara så effektiva som möjligt.

Genom att arbeta med själva uppsatsen i Google Docs har båda författare kunnat skriva i och redigera uppsatsen kontinuerligt och haft full tillgång till varandras ändringar. På det sättet har det också varit lättare för oss att lyfta och reda upp eventuella frågetecken kring den andras text. På detta sätt ville vi skapa en enhetlig uppsats med en tydlig röd tråd genom arbetet.

I analysstadiet läste vi först igenom materialet var för sig, för att underlätta ett neutralt förhållningssätt till texten och för att få en överblick över vår empiri. En viss överblick hade vi redan från transkriberingarna och anteckningarna från intervjutillfället, men då vi delade upp transkriberingen mellan oss så blev detta en ny chans att ta in texten i det gemensamma sammanhanget. Genom att sitta enskilt under första fullständiga genomläsningen anser vi att vi lättare kunde närma oss materialet utan förutfattade meningar och utan att bli färgade av varandras spontana tankar och åsikter.

I nästa steg påbörjade vi vår kodning av materialet. Detta gjorde vi tillsammans genom att gå från en initial kodning, där vi arbetade för att detaljerat få fram så många koder och idéer som möjligt, sedan rörde vi oss över till en fokuserad kodning som innebar att flertalet initiala koder samlades under en ny kod. Dessa koder mynnade sedan ut i kategorier vars egenskaper vi ämnat beskriva med hjälp av våra teoretiska utgångspunkter (Bryman, 2011).

Urval

Vårt urval har baserats på upplevelsen i den miljö i vilken vi ämnat undersöka, nämligen HVB för ensamkommande. För att förebygga att vår empiri skulle komma att likna en utvärdering av ett specifikt HVB så satte vi ett kriterium för våra informanter, de skulle inte ha bött på samma HVB. På detta sätt ville vi öka chansen att se tydliga skillnader i informanternas upplevelser, som kunde vara knutna till bemötandet på det HVB de befunnit sig på och genom att skapa en variation i miljön

ville vi kunna undersöka om dessa skillnader påverkat informanterna nämnvärt (Ahrne & Svensson, 2015).

Vi har använt oss av ett snöbollsurval för att välja ut våra åtta informanter. Detta kan kallas en form av bekvämlighetsurval, och innebär att den information vi fått fram sannolikt inte representerar hela gruppen, vilket är varför denna urvalsmetod företrädesvis används i kvalitativ forskning då det blir svårt att generalisera (Bryman, 2011). En ytterligare aspekt som försvårar generaliseringar är komplexiteten i gruppen *ensamkommande på HVB*. Rörligheten i gruppen, både rent tidsmässigt och även när det kommer till barnens ålder (upp till 21 år), ursprungsland och kultur, gör ett representativt urval omöjligt då populationen är under konstant förändring (ibid).

Det kan vara problematiskt att få tag på personer som en gång har tillhört kategorin *ensamkommande flyktingbarn*, därför har vi använt oss av en personlig kontakt som uppfyllt våra kriterier för deltagande i intervjun. Denna person använde sig sedan av sitt kontaktnät för att ge fler intervjupersoner ett presentationsbrev (bilaga 1) med våra kontaktuppgifter. För att minska risken att intervjupersonerna har alltför liknande upplevelser, vilket annars är en risk som associeras med snöbollsurvalet (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015), satte vi upp som kriterium att de inte skall ha bott på samma HVB. På så sätt gav vi oss de bästa förutsättningarna för att få en spridning i gruppen som kunde visa på både likheter och skillnader kopplade till denna komplexa och svåråtkomliga grupp.

Kriteriet att utesluta de som bott på samma HVB kunde potentiellt försvåra vår urvalsprocess då vi inte kunnat räkna med att tidigare ensamkommande skulle, per automatik, träffa andra tidigare ensamkommande från andra boenden. Dock ansåg vi det nödvändigt för att få en spridning i vårt material och minimera risken för att resultatet liknar en utvärdering av ett specifikt HVB.

Vår första informant var en person som vi har träffat via vårt arbete. Vi utförde en pilotintervju och använde oss av denna informants kontaktnät för att komma åt ytterligare informanter som passade med hänsyn till de kriterier vi satt upp. Dessa kriterier är som följer: Vuxna personer som anlant till Sverige som ensamkommande asylsökande barn och nu har levt i Sverige i 5-10 år. Urvalsramen som baserats på begreppet ensamkommande existerar inte längre, då samtliga

informanter nu har uppehållstillstånd och är svenskar. Således är snöbollsurvalet, där urvalet sker via informanternas egna kontakter, det enda sättet för oss att få kontakt med människor som tillhör denna grupp och vi inte redan känner (Bryman, 2011). Då det inte finns några register eller listor som identifierar vuxna som kommit till Sverige som ensamkommande flyktingbarn så blev snöbollsurvalet vår enda möjlighet att få kontakt med potentiella informanter, trots de brister vi nämnt ovan.

En risk med snöbollsurval är att informanterna kunde ha en existerande relation och därför kan ha gemensamma erfarenheter och/eller inställningar (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015). Även av denna anledning såg vi en fördel att informanterna skulle ha bott på olika HVB.

Studiens tillförlitlighet

Vi har genomgående varit tydliga med vilka metoder vi använt för att samla in vår empiri och på vilket sätt vi sedan har arbetat med den. Genom att ha en tydlighet i detta ges läsaren en möjlighet att bedöma om kopplingen mellan vår metod och motivering för densamme är tillräckligt stark för att styrka studiens tillförlitlighet (Bryman, 2011).

Vi har också noggrant beskrivit på vilket sätt vi fått kontakt med våra informanter och motiverar de val vi har gjort under studiens gång. Vi följer de forskningsetiska principerna; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Ahrne & Svensson, 2015) för att skydda våra informanter och den information de delar med sig av till oss. Genom att tydligt beskriva vårt tillvägagångssätt och motivera valet av metod ämnar vi ge läsaren möjlighet att själva ta ställning till hur dessa påverkar studiens tillförlitlighet på det stora.

En kritik mot kvalitativa studier är att forskningen tenderar att bli för subjektiv. Resultatet blir i det närmsta omöjligt att dra generella slutsatser från, men det finns även en problematik då det är omöjligt för en forskare att vara objektiv (Bryman, 2011). Förutom de beslut som forskaren tar när det till exempel gäller vilket område hen skall rikta in sin forskning på och vem hen skall intervjuva så är det också forskarens uppgift att avgöra när materialet, som i vårt fall består av de insamlade intervjuerna, är mättat. Det medför en risk då forskaren kan anse materialet mättat när denne fått bekräftat sin egen grundtanke istället för att ta hänsyn till eventuella

varierande åsikter och utforska dessa diskrepanser vidare (ibid). I vårt arbete har vi som fördel att vi är två författare med olika relationer till vårt gemensamma forskningsområde. Detta har gjort processen levande i diskussioner mellan oss under resan gång och motverkat att för snabba att för slutsatser dragits.

Vår relation till forskningsproblemet

Under hela arbetet med denna text har en viss rädsla för att invanda synsätt och vissa yrkesmässiga perspektiv skulle få utrymme på ett vis som inte skulle göra vår forskningsansats och objektivitet rättvisa. Att påstå att vi inte är färgade av erfarenheter vore uppenbart osant, men det är dessa erfarenheter som gett oss både uppslaget till uppsatsen samt möjligheten att på ett problematiserande sätt analysera desamma.

Analys

I detta kapitel kommer vi att presentera vår empiri och analysen av densamma. Vi redogör för de resultat som framkommit i våra intervjuer. Analysen är uppbyggd kring uttalanden från våra informanter. I de svar och berättelser vi delgetts finns, trots skillnader och diskrepanser tydliga likheter, några nyckelbeskrivningar som, även om inga generaliseringar kan göras, skulle kunna användas som indikatorer på hur ett kvalitativt bemötande av ensamkommande kan ske. Mening utgått Vi avser att i denna del av uppsatsen börja med individens beskrivning av sig själv, för att arbeta oss utåt via upplevelsen av HVB till de upplevda tillgångar den unge idag bär med sig.

Den unika individen i gruppen

Våra informanter uttrycker genomgående ett behov av att särskiljas från gruppen ensamkommande. Komplexitet, undergivenhet och alienation är begrepp som är allestädes närvarande men sällan med de orden uttryckta av våra informanter. En av de mest framträdande beskrivningarna, som nästan gav oss en helt ny vinkling på den här uppsatsen, är synen på sig själv som skild från de andra, dom, i fråga om egen drivkraft och social anpassning.

Då... När jag kom. De redan visste hur jag var, de trodde. Jag inte sån. Dom andra GENUS från LAND inte alls samma. Personal trodde alla samma. (...) De [personal, förf.anm.] fattade inte jag var ensam. Vi var många från LAND. De klagade på personal. Jag tyckte personal var bra.

(R)

Ur ett bemötandeperspektiv får vi till oss att informanterna sällan eller aldrig har sett på de vuxna i sitt nya sammanhang som en grupp. Vare sig de handlar om boendepersonal, pedagoger eller myndighetspersoner. De framhåller istället olika individer som de på något sätt kunna hållit fast vid eller kunnat knyta an till, likt det Eide och Hjern (2013) i sin studie kallar nyckelpersoner. Därmed säger de sig ha känt att de kommit lite närmre det svenska samhället än de andra.

Beskrivningarna av de goda mötena handlar ofta om vuxna som varit beredda att böja eller helt bryta mot regler och på så sätt visat sin lojalitet gentemot ungdomen.

Han jobbade där, liksom, men när vi träffades det var inte personal, det var kompisar, liksom. Men ändå, han gjorde, han ta det den risken, för han tyckte så mycket om mig och han trodde att, liksom, att vi kan vara kompis.

(R)

Den nya kulturen

Popov & Sturesson (2015) beskriver hur språk och kultur är intimt sammanlänkade och hur, trots detta konstaterande, pedagoger ofta arbetar med ensamkommande på samma vis som man skulle med unga som är födda och uppvuxna i Sverige.

När vi började skolan. Jag fattade ingenting först och det var svårt. Alla kunde gå som de ville och det var ingen... Det var mycket olika.

(G)

Vi har fått berättat för oss om hur lätt det vara att komma undan, att ta på sig en offerroll inför sig själv och andra för att ursäkta sitt beteende eller sin brist på motivation, vare sig det handlar om skolarbete eller att städa sitt rum på boendet.

Jag inte gjorde nåt, det var skit alla lärare idiot. Alla [lärarna, förf. anm] brydde sig inte (...) Jag sa jag ledsen för mamma. Då skolan inte viktig, jag kunde sova hellre. Ingen sa nåt (...)

(K)

Våra informanter talar om skillnaderna mellan skolan i sina hemländer och i Sverige, eller snarare pedagogiken däri. I diskussionen om förhållandet mellan makt och ett salutogent förhållningssätt är det således relevant att fundera kring vad som egentligen är det mest salutogena när det kommer till inläring av ett nytt språk i en helt ny kultur. Skulle en mer auktoritär pedagogik vara salutogen i det här förhållandet? Skulle det vara lättare att ha kontroll eftersom pedagogerna annars riskerar att barn faller mellan stolarna då det är lättare att gömma sig när man arbetar

enligt den svenska modellen med mer individuellt kunskapssökande? Åter kommer maktbalansen in i diskussionen.

Sen jag fick ny lärare, som var mer sträng men snäll också. Jag menar inte som straff och så, men... Han kunde säga till mig 'Det är viktigt! Du måste lära dig svenska, och då kunde jag sitta med böckerna tio minuter till.

(G)

Medaljerna

Våra informanter har genomgående pekat på särskilda faktorer som skiljer dem från den grupp de placerades i när de kom till Sverige, ensamkommande flyktingbarn. Dessa faktorer används som integrationsfrämjande resurser och kan exempelvis vara svenska flick- eller pojkvänner, svenskt föreningsliv, svensk mamma eller pappa som fört dem närmare det svenska samhället än de andra ensamkommande. Vi har valt att kalla detta för *medaljer* då våra informanter själva på ett tydligt sätt presenterat dessa faktorer, utan att vi direkt har frågat om det. Begreppet medaljer används som ett återkommande uttryck i analysen.

Jag hade många kompisar. Även svenskar. (...) Svenskar och invandrare som... De har medborgarskap men deras bakgrund var invandrare. Plus svenskar.

(A)

Alltså, personal var ju bra och så men jag hade bäst med min mamma, alltså min svenska mamma. Hon var god man men nu är hon min mamma, typ. Hon hjälpt mig med körkort och så.

(S)

För andra har dessa medaljer varit något skamligt, medaljens baksida. Att de så synligt exponeras ses av andra som ett svek mot den egna kulturen och mot sina landspersoner. Oavsett vilken relation våra intervjupersoner har till dessa medaljer så har det varit tydligt att de är laddade.

Andra liksom... Det var som att de [svenskarna, förf. anm.] skrattade åt dem [de ensamkommande, förf. anm.] men de ville bli kompisar så mycket att de skrattade med. Det blev så de skrattade

åt sig själva liksom! Sen skulle de vara bättre än mig för att de hade svensk kompisar liksom.

(K)

”Du kan inte tvinga mig”

Den egna motivationen är en avgörande viktig del för hur individen kommit att kunna ta till sig allt det nya. Inte bara den specifika motivation som krävs vid till exempel inläring, utan grundmotivationen till varför den unge lämnade sitt sammanhang från första början. En av våra informanter som tillsammans med sin familj i tidig ålder lämnat sitt ursprung, och flytt till ett närliggande land, berättar om hur hen i det landet inte skulle få möjlighet till högre studier, baserat på sin etnicitet som placerar hen som en andra klassens medborgare. Syftet med dennes vidare flykt till Sverige var framför allt motiverat av att kunna välja. Val att kunna studera på avancerad nivå om det är det som önskas. Att inte hållas tillbaka av annat än sig själv. Denna persons beskrivning av det initiala bemötandet i Sverige är att tolka som generellt salutogent. Bara det faktum att frågan ställs; “Vad vill du göra?” till skillnad från att bli tillsagd eller nischad på grund av sina föräldrars sysselsättning, är i sig salutogent. Det nya landet är ingalunda perfekt men beskrivs som en plats där det ändå finns möjlighet till egenmakt. En makt som knappt existerar i landet hen flytt från. På frågan om hen studerar idag kommer svaret distinkt;

Nä, jag jobbar på ett lager - men jag skulle ju kunna om jag ville. Där är bra, jag vet vad jag ska göra. Det är ingen som pekar. Vi jobbar tillsammans. Jag kanske söker universitet senare, det går bra i Sverige. I LAND man måste gå universitet direkt efter - som gymnasiet... Jag pratar med min pappa, han inte glad att jag inte studerar. Studier är viktigast han tycker. Jag tror han har svårt med säga till andra att jag inte studerar

(A)

Just nu står alltså friheten i att själv få bestämma högre i kurs än att nå det ursprungliga målet - universitetsstudier. Valet, det relativt fria, för vår informant blir en källa till empowerment. Det är ingen annan än individen som själv beslutar

över sitt liv, det är hen som får ta konsekvenserna av de val hen gör. Åter ser vi de bildliga medaljer vi tidigare nämnt komma in i bilden, även om det kanske hade varit långsiktigt och strategiskt smartare att studera vidare så talar inte bara denna informant om sina (svenska) vänner och sin omedelbara omgivning som viktigare. Hen har funnit ett sammanhang, en egen plats och en egen trygghet - något som ogärna tycks önskvärt att lämna när det en gång erövrats. Kanske hade det inneburit fler medaljer att lyfta fram, hade hen begett sig till en studentstad där öppenhet och liberalism framstår som mer som norm. Det förefaller som att tanken på att åter byta sammanhang skulle kosta mer än det smakar. Ett klassiskt fall av; *man vet vad man har men inte vad man får*. Forskningen visar att förmågan att kunna hantera trauman är viktig för flyktingars mentala hälsa (Ekblad & Wennström, 1997) och denna förmåga att kunna hantera påverkas i sin tur av personens Sense of Coherence (Antonovsky, 2005). När en ser på det så blir det lättare att förstå om man som ensamkommande blir försiktigare när stabiliteten i livet hotas, även om det är ett hot i form av nya möjligheter. I flera av våra intervjuer har informanterna uttryckt att det varit ett måste att våga söka sig till ovana och ibland obekväma sammanhang om man ska komma någonvart i det svenska samhället, vilket kan gå helt i stäv till de inre mekanismer som får individen att känna trygghet.

Varje dag tog jag först bussen och sen tåget till skolan, osså hem när jag var klar. Jag pallade liksom inte gå tillsammans med de andra från mitt land, då hade vi ju bara pratat x-språk

(S)

Vid en första anblick kan detta förfaringsätt ses som något väldigt modigt, och det är det naturligtvis. Att lämna tryggheten i att kunna diskutera på sitt eget språk, att umgås med människor från sin egen kultur, och att aktivt söka sig dit man vet att det kommer att ställas helt andra krav kräver en modig och tryggt anknuten individ. Vad är det som skiljer den här individen från majoriteten som faktiskt inte söker ett ökat motstånd på det sättet? Kan det ha att göra med dennes uppväxt eller finns det något att utläsa i bemötandet hen fick under HVB-tiden? Under intervjun med S framkommer det att hen trivts bra på HVB. S uttrycker att det kändes skönt att bo i en större gemenskap med allt vad det innebär; "... det blev lite som hemma...", och inte i ett familjehem med få eller inga andra barn att umgås med. En ytterligare

viktig aspekt är att hen också tidigt fick en nära kontakt med annan vuxen, nämligen sin gode man. En viktig person som vår intervjuperson långt efter avslutad officiell förbindelse, fortfarande har god kontakt med och som hen kallar sin svenska förälder. Detta är ännu ett exempel på en person, som visat sig ha en stor betydelse, i likhet med de nyckelpersoner som Eide och Hjern (2013) skriver om. Vidare talar S om hur hen, tack vare sin skicklighet inom en särskild idrott, snabbt blev accepterad och fick svenska vänner. S menar att hen redan tidigt sökte sig ut från boendet;

Jag var nyfiken och ville prata med alla om att leva i Sverige, jag fattade inte att folk inte gillade invandrare. Det var nog bra, jag liksom tvingade dem att bli kompisar. Idag jag hade inte vågat, jag tror.

(S)

Ibland kanske det verkligen är så att okunskap är en välsignelse. Vi kan i vår intervju med S se en mängd markörer som korrelerar med vad vi läst i tidigare undersökningar och forskning. Till exempel menar S att hen i början av sin tid i Sverige aldrig tänkte tanken på att någon skulle se hen som mindre värd bara för att hen härstammar från ett annat land. Således kan vi se det som att S aldrig tillät någon att placera in hen under ett indexerat maktförhållande. S tog ett eget ansvar och blev styrkt av omkringvarande individer, det blev en (makt-)balans (Hörnqvist, 1996) som stärkte vår intervjuperson och möjligen också de som fanns runt densamma. Att kunna se bortom den situation man för ögonblicket befinner sig i är kanske medfödd eller inlärd i tidig ålder. Det kan också vara ett resultat av det bemötande en person fått i en given situation. Detta talar för vikten av ett individualiserat bemötande. Hur många virtuella vägskäl kan vi utläsa i de berättelser vi får till oss genom våra intervjupersoner? Hur många gånger skulle de kunna ha valt en annan väg under sin resa och var hade de hamnat då? Inte fysiskt men i livet. Vad är det som gör att ett specifikt val görs?

Om vi tänker oss att en individ föds in i en familj där föräldrarna är trygga anknytningspersoner och det bandet plötsligt bryts, eller att ansvaret för familjens framtid plötsligt hamnar på barnet, som är fallet med flera av våra informanter. Om den personen bemöts med idel motgångar och inte knyter kontakt med det Eide &

Hjern (2013) kallar för nyckelpersoner, vad händer då? Spelar den tidiga uppfostran fortfarande någon roll eller spelas det ut av den senare, mindre lyckade anknytningen?

Jag och dom

En av våra intervjupersoner som kom till Sverige som 13-åring, från ett område som länge präglats av motsättningar, hen har en berättelse som skiljer en aning från majoriteten. Kanske var det personens ålder som var avgörande i hur hen upplevde sin tid på HVB?

I början var jag jätteledsen och grät varje kväll, men personal blev som föräldrar - fast ändå inte, för ingen annan kan bli mina föräldrar

(H)

H talar om hur den nära kontakten med personalen som viktig eftersom de andra på boendet var väsentligt äldre än hen. H upplevde en viss otrygghet i att vara tillsammans med dem. Detta trots att några av dem var från samma geografiska område. Kanske var också den unga åldern avgörande för hur H mottogs och bemöttes av personalen på HVB. Kanske var det den unga åldern som avgjorde hur hen tog emot bemötandet från personalen. Även hos den här individen kan vi åter se en tydligt uttalad vi och dom-mentalitet. Hen ser sig som någon som sticker ut från gruppen, som någon som inte är som alla andra från det geografiska området. Tillika kanske det i det här fallet handlar om den unga åldern när det kommer till att personen inte säger sig ha känt något behov av att kämpa mot personalen och dess arbete med att upprätthålla en viss ordning eller vissa regler. H hade inte hunnit bli vuxen i sitt hemland utan var ett barn när hen lämnade och hade därför rimligen lättare att acceptera att bli behandlad som just ett barn på ett svenskt HVB. Denna diskussion för tankarna till institutionernas utformning. Borde det vara en snävare åldersindelning på HVB? Hade den här intervjupersonen, som anser sig vara väl integrerad i det svenska samhället, gått fortare fram i sin individuella utveckling om hen inte varit placerad tillsammans med äldre individer? Borde utformningen av HVB vara på ett annat vis? Även om den yngsta av våra intervjupersoner inte påtalar just den erfarenheten, så visar forskning att yngre ensamkommande barn ofta mår sämre än de som flyr tillsammans med en eller båda föräldrarna och att återhämtningsgraden från psykisk ohälsa är låg (Sourander, 1998; Jensen, et al.,

2015). Detta talar sannolikt för fördelarna med en tydligare indelning av boenden, för att lättare ge ett individualiserat bemötande av de ensamkommande barnen och genom detta skapa en bättre anknytning. Å andra sidan har vi bland våra intervjupersoner inte någon särdeles stor spridning vad gäller ålder så det är svårt att dra några slutsatser av det vi fått till oss därigenom. Samtliga våra intervjupersoner nämner goda föredömen som genom sitt sätt att vara skapar bilder av möjliga förutsättningar för de som kommer efter. Bland de vi intervjuat är den yngsta också den som varit i Sverige längst. Och trots att H enligt utsago inte hade särskilt starka band till de äldre landspersonerna på boendet så finns det i den gruppen förebilder att se upp till. H berättar om några av dem som akademiskt framgångsrika och att det kanske i framtiden är möjligt för även hen själv att gå vidare till eftergymnasiala studier. Situationen förefaller komplex, en vill å ena sidan inte benämna sig som en av dom (landspersonerna) men det går å andra sidan aldrig att bortse från att en person med samma etniska bakgrund generellt framstår som en starkare förebild än en etnisk svensk, när hen lyckats bli framgångsrik inom ett för individen respektabelt område.

En dag kom det en kille till skolan, han var polis, och från LAND, precis som jag. Jag vill nog också bli polis tror jag(...) Innan jag tänkte alla poliser rasister och så, fast de hjälpte mig när jag kom till stationen i STAD första gången jag kom till Sverige. Det är bra det finns bara inte svenska poliser [utan också poliser med invandrarbakgrund, förf anm].

(M)

Vi och dom

Genomgående i våra intervjuer utläser vi hur personer kommer till Sverige med stora drömmar och höga ambitioner. Lika genomgående hör vi hur de efter en tid faller desillusionerade tillbaka och inte tror sig själva om något, för att de har upptäckt hur svårt det är att, dels ta till sig en ny kultur och ett nytt språk, dels att bli accepterad som en del i den nya tillvaron.

Du vet när man väntar på PUT, det är allt man tänker på. Jag trodde, bara jag fick PUT så skulle allt vara bra. men jag blev bara ledsn, du vet, allt var likadant.

(K)

Här kommer åter frågan att ställas på sin spets: Har bemötandet från personalen på boendet någon roll i hur barnen hanterar situationen, både i ögonblicket och i sin framtida roll i det nya landet? Som vi har beskrivit tidigare så har flera av våra intervjupersoner beskrivit hur de faktiskt skapade personliga band till personalen på boendet och/eller andra vuxna. I våra intervjuer har vi specifikt frågat om bemötandet från personalen på HVB, de andra vuxna som det berättas om är spontana berättelser, eftersom vi inte använt oss av slutna frågor i våra intervjuer. Beträffande just banden och förtroendet till och för personal eller annan (etnisk svensk) vuxen, kontra individer som håller sig, och sätter sin tilltro, till landspersoner, är fördelningen bland de vi intervjuat snedfördelad. Det är endast en person som säger att den aktivt valde att inte vända sig till personalen för stöd och hjälp.

..du vet - språket. Alltid det är lättare att prata egna, wallah, jag fattade inte personal, de pratade bara svenska. Det snabbt och svårt

(K)

K beskriver också hur hen hela tiden fick tampas mot både personal på boendet och med lärarna i skolan. Hen beskriver hur det föreföll meningslöst att anpassa sig till sitt nya land, samt hur landspersonerna uppmuntrade hen att inte låta Sverige komma för nära. Detta för att inte riskera att bli som dom - svenskarna. När den här personen beskriver hur hen såg på de andra från samma område, som också bodde på samma HVB, och hur de gjorde sig till för att vara som dom - svenskarna, så kände hen ett förakt. Det som andra framhöll som en medalj blev för K i detta läge en symbol för medaljens baksida, det vill säga att de tog avstånd från den egna kulturen, det egna hemmet och i förlängningen även från sig själv och sina likar. Beskrivningen av dessa blir som förrädare eftersom det; “..inte meningen vi skulle bli svenskar och glömma hemma..”

Efter snart tio år i Sverige ser här personen sitt agerande som dumt. Hen jämför sig med de som kom ungefär samtidigt och inser att den förlorade tiden aldrig går att ta igen. De landspersoner hen tidigare såg som förrädare ser hen idag som lyckade, de håller på att avsluta sina gymnasiestudier, några ska ta studenten i sommar.

Andra har jobb och umgås nästan bara med svenskar, en tydlig medalj, enligt den här personen.

Varför jag gjorde så, varför jag inte fattade då? Jag kunde ta student också om jag inte gjort dumt mot mig själv, om jag bara fattat (...) Nu mina gamla kompisar, de jobbar (...) Vi inte träffas nästan alls, de har svenska kompisar från jobb. (...) Jag har ingen.

(K)

Vid frågan om vad personalen gjorde för dig när du befann dig på HVB så svarar K undflyende och menar att vissa nog försökte nå fram medan andra bara tänkte på reglerna. Hen talar om hur det var lättare att mest vara hemma hos kompisar från samma kultur, och när det ändå spenderades tid på boendet så var det lättast att vara inne på sitt eget rum och inte prata med någon annan.

Om jag var ute med de andra så blev det bara bråk, Personal tycker jag skulle göra saker som de vill. Jag gör som jag vill. (...) Lärarna precis som personal. (...) Bara bråk.

(K)

Vad vi ser här, är en direkt beskrivning av hur kontakten till olika personer kan leda till vitt skilda vägar i det nya landet. Den här personen valde att hålla sig till sina landspersoner och att inte internalisera det nya, något som hen beskriver som ledande till maktkamp med personal och lärare och enligt utsago en långsammare anpassning. När denna intervjuperson talar om *dom andra* ungdomarna på boendet så handlar det mest om hur lätt de verkade ha det. De bråkade nästan aldrig med personalen, de behövde inte slåss för det de ville ha. Hen kan inte sätta fingret på om det handlade om att personalen var mer tillmötesgående mot vissa av de boende som de hade det till synes lättare, eller om det var ungdomen i sig som sökte sig till personalen. I vilket fall framträder en stor skillnad i hur maktförhållandena mellan ungdom och personal beskrivs, beroende på var en valt att ha sina närmsta band.

Relationer och makt

Vår empiri visar att kontakt med landspersoner istället för till boendepersonal eller annan (svensk) vuxen leder till maktkamp. Våra informanter uttrycker hur de som

tidigt skapade band till personalen verkade ta till sig syftet med att det fanns regler och ramar på respektive HVB. De befann sig i det exponentiella maktspektrat och blev stärkta av den befintliga strukturen (Tengqvist, 2007). Dessa individer beskriver en högre känsla av egenmakt och därigenom större möjlighet att möta andra människor som jämlikar och inte som någon att kämpa mot. När kontakten med den nya kulturen blir till något en framhåller som viktigt, en medalj, så stärker denna också individens egenmakt. De individer som stått vid sidan av och sett processen från utsidan har tolkat detta som ett avståndstagande från sitt ursprung, medaljens baksida. Våra tankar leds till frågor om hur personalens agerande spelar roll eller om det främst är individens bagage och egenskaper i form av en hög resiliens och en stark *Sense of Coherence* som gör att vissa väljer det ena och inte det andra. Under tiden för våra intervjuer blir vi mer och mer varse mängden faktorer som kan spela in i de val det enskilda ensamkommande barnet gör under sina första år i sitt nya land. Till exempel att söka nyckelpersoner eller isolera sig, ha tydliga mål eller låt gå-mentalitet, intresse för föreningsliv, acceptans kontra motstånd till sin nya kultur och motivation att lära sig det nya språket. Samspelet mellan dessa faktorer förefaller vara det tursamma, eller otursamma, vågspel som gör den ena skålen tyngre än den andra. Vi ser tendenser, men knappt mer än så, av enskilda faktorer hos de beskrivningar av bemötande som kommit oss till del under intervjuerna. En fråga vi då ställer oss är om personal på HVB är för dåligt rustade för att nå fram till de individer som inte har en tillräckligt stark egen motivation att aktivt internalisera det svenska systemet. Har de (personalen) helt enkelt inte kapacitet och resurser att förstå den diversitet de möter hos ungdomarna i form av kultur, skolbakgrund och vissa trauman. Är mottagandet för likriktat?

Arbetsättets betydelse

Är det tiden som är det salutogena? När en faktiskt har och tar sig tid med en människa och lyssnar på vad denna har att säga så förefaller det oundvikligt att inte möta den andres styrkor och bygga på dessa. Vad räknas in i bemötande?

..på asyl hade liksom personal inte tid. De körde oss till migrationsverket o så men vi pratade inte. -tystnad- Vi skötte oss själva. På BOENDET var det bättre, mer familj, de [personal, förf. anm.] hade tid. Vi lagade mat och kollade på TV och sånt tillsammans

(F)

På det beskrivna boendet sägs det hur nästan inget var låst. All mat och andra produkter stod tillgängliga för alla. På andra ställen hör vi hur allt var inlåst. På något ställe fick man gå till personalen för att fråga om man kunde få en banan eller en rulle toalettpapper. Detta kan vara ett sätt för personalen att hålla kvar makten hos sig själva med följden att utrymme för egenmakt, empowerment försvinner (Askheim, 2007). Det fanns inget som visade att ungdomen kunde litas på. En av de äldsta av våra intervjupersoner berättar om hur hen egentligen inte hade något förtroende för personalen alls i början av sin tid på HVB. När personen lämnade sitt hemland så hölls hen för att vara vuxen, något som i dennes kultur infaller i samband med puberteten, medan hen på boendet, helt i enlighet med barnkonventionen, behandlades som ett barn. Hen talar om hur det till exempel kunde kännas jobbigt att personalen bara gick in på dennes rum utan att fråga eller ens knacka.

Det var inte förrän PERSONAL började som det kändes bättre, han knackade alltid och frågade först om det var OK att komma in. Då kände jag att jag kunde välja, jag kunde säga att jag inte hade lust och han fattade

(A)

En sådan till synes liten sak skapade en känsla av jämlikhet och egenmakt för den unge. Intervjupersonen berättar om denna individ i personalen som en nyckelperson (Eide & Hjern, 2013). En person som A än idag har kontakt med, som hen kan ringa och fråga om råd. Just detta förefaller oss åter som något viktigt, en medalj att bära. A har fortfarande kontakt med en av de svenskar som hen först lärde känna. Alltså är A inte som dom andra ungdomarna, som enligt denna utsaga tog avstånd från och skrattade åt boendepersonalen så snart dessa var utom hörhåll. Hen menar att det fanns en ömsesidig respekt. Det är mindre betydelsefullt vem som initierat och vem som besvarat respekten, det är ömsesidigheten som är det viktiga. Det blev aldrig en kamp om vare sig makt eller annat. A berättar också med stolthet om hur hen till och från blivit ombedd att arbeta på boende, som personal. Det är det yttersta tecknet på internalisering, att dom och jag har blivit vi; En medalj att hänga på bröstet. A gavs möjlighet att utveckla sin egenmakt, genom att personal förstärkte

hens känsla av självbestämmande och frihet. Upplevelsen hamnar på den exponentiella maktkartan, det blir alltså ingen maktkamp. Makten används istället för att stärka den andre vilket leder till egenmakt. Personen har idag ett fast jobb, har gift sig med en svensk person och fått barn, vilket hen också bär som en stor medalj.

Tidigt i vår uppsats skriver vi om en del av de strukturer som enligt IVO ska vara rådande på HVB (Inspektionen för Vård och Omsorg, 2015; SOSFS 2003:20). Den beskrivningen är en teoretisk idealbild om hur ett boende ska, eller i alla fall bör fungera. Efter uträttat värv med ett antal intervjuer framträder en bild som inte helt stämmer överens med denna idealbild. Tidigt uppkom frågan om vad detta kan bero på. Beror det på kulturella skillnader, skillnaden mellan att vara vuxen och att vara barn samt de olika maktparametrarna gällande maktbalans/-kamp? I en av intervjuerna, vid frågan om personen kan, eller vill, beskriva en händelse - bra eller dålig, kommer svaret efter en ganska lång paus;

Jag kommer ihåg en gång - jag hade inte PUT, jag var mest på rummet, gick inte i skolan och sådär. De [personalen, förf anm] hade tagit mitt busskort för jag rökte på rummet, jag skulle träffa min GENUS-vän så jag ville ha mitt busskort. De sa nej för jag inte var i skolan - jag slog sönder massa saker.

(R)

Under vad som blir en ganska lång utläggning om att hen förstår att man måste ha regler och att skolan är viktig så var det just då viktigare för hen att vara i en kärleksrelation. En relation som beskrivs som jämlik och inte lik relationen till de vuxna som fanns runtomkring, vore det personal på HVB, lärare på skolan eller gode man. R beskriver hur hen i den relationen inte behövde känna sig underlägsen. Underlägsenhet beskriver bra den känsla A, likväl som andra i samma situation, känner under de första åren i sitt nya land. Våra informanter uttrycker att det oftast tar lång tid att avkoda den radikalt nya situationen som det innebär att leva i ett så olikt land som Sverige ter sig för dem.

Nu jag fattar, då jag fattade inte. Om jag gjorde dumt hemma jag fick en smäll av pappa, här de tog mitt busskort - inga problem. Jag skulle lyda men de slog inte, varför jag skulle lyda?

(A)

Åter ser vi hur makten tar sig olika uttryck i olika delar av världen, eller i olika kulturer. Pragmatikern tänker kanske här att det mest logiska vore väl då att personalen på HVB borde använda sig av samma metoder som pappa skulle gjort hemma. Att initialt hålla en striktare och mer auktoritär attityd, utan att fördenskull bli våldsam, mot de ensamkommande kunde eventuellt göra det lättare för dessa individer att känna sig hemma och omhändertagna? Samtidigt får vi också till oss att denna maktkamp som triggas igång av den plötsliga avsaknaden av konkreta konsekvenser i många fall leder till att intervjupersonen blivit mer benägen att reflektera över sin plats i det nya sammanhanget. "Det är ju bättre här, jag gör saker för min egen skull, inte för pappas." (A)

Det tar kanske längre tid men det förefaller vara en god och långsiktig investering att skapa den där goda anknytningen, på så sätt bygga en god maktrelation som i sin tur leder till egenmakt för individen och balans mellan flera dito. Den auktoritära, indexerade makten leder kanske till ögonblicklig lydnad men tycks skapa en underliggande trotsighet och en önskan om att omkullkasta, att revoltera. I fall som det här så ligger tanken om det salutogena förfaringssättet nära till hands. Det kostar kanske mer, både tid och energi, att bygga på individens styrkor istället för att kontrollera, försvaga och tvinga individen att anpassa sig. Men om en vill ha ett samhälle med högre grad av altruism så verkar genvägarna vara få och den långa vara värd priset. Våra intervjupersoners berättelser vittnar om att sannolikheten för ett utanförskap ökar i det att man har för starka hierarkier som kräver en hög grad av urskillningslöst lydande. Detta tycks dessutom skapa ett förstärkt utanförskap och en starkare känsla av vanmakt. I fråga om bemötande, specifikt från personalen på HVB, förstår vi att det ofta handlar om stora olikheter, personal emellan. Så gott som samtliga av de unga vuxna som vi intervjuat beskriver hur de hittade någon enskild personal att knyta an till. De beskriver hur ingen av de andra i personalen riktigt brydde sig.

Handlingsutrymme och knutna band

Gemensamt för den personal som beskrivits som nyckelpersoner för våra informanter är, som vi tidigare nämnt, att dessa var beredda att bryta eller i alla fall tänja på reglerna. Trots att det inneburit att de önskvärt tydliga ramarna luckrats

upp förefaller detta ur ett anknytningsperspektiv vara något gott. Personalen på HVB har ett visst mått av handlingsutrymme inom vilket det finns utrymme för flexibilitet. De överträdelser som vi får ta del av från våra informanter går utanför även handlingsutrymmet. Exempelvis kunde de umgås i hemlighet under personalens fritid eller att personalen såg mellan fingrarna om ungdomen har varit påverkad av alkohol eller droger. Ju högre risk personalen utsatt sig för, desto viktigare symboliskt blev handlingen för ungdomen. Vidare hör vi hur dessa täta band som i rätt och riktighet sker enligt felaktiga principer, gett goda resultat. Ungdomarna säger sig ha fått en känsla av frihet och förtroende, vilket kan sägas vara målet med flykten undan krig och förtryck. Är det kanske så att detta skulle kunna bli ett strategiskt och planerat arbetssätt för personalen på HVB eller är det bara ett kortsiktigt tänkande och en genväg för den enskilde personalen för att slippa hantera konflikter? Dessutom kan man fråga sig vad ett dylikt agerande ger för bild av Sverige och det svenska systemet. Kan det kan vara så att det inte är regelbøjandet i sig, som skapar den goda anknytningen, utan det faktum att den unge känner sig sedd och mött som en individ och inte bara som en i gruppen ensamkommande barn. Människan bakom gruppmedlemmen förstärks och dess känsla av egenmakt dito. Dessutom internaliseras ytterligare bilden av att jag inte är som dom. Känslan av att vara mer svensk, eller i alla fall mindre invandrare, förstärks. Går det att omvandla hela eller delar av detta förfaringsätt till att stärka individen genom kollektivet på liknande vis? Eller är det kanske som vi skrev, just att bli behandlad som en enskild och unik individ som skapar den känslan? Åter kommer frågan om antal personal per enhet upp. Om det är den unika behandlingen som är det viktiga för att förstärka individen, att enligt den salutogena tankegången bygga på det unikt starka, då borde kanske ett annat system borde skissas på? Av praktiska skäl, med tanke på den stora mängd ensamkommande asylsökande, som kommit under framför allt andra halvan av 2015 (Migrationsverket 2016b), så är det kanske dags att lyssna på dem som själva kommit som asylsökande barn utan vårdnadshavare i sällskap. Finns det andra, utöver dagens institutionaliserade, sätt att ta emot de ensamkommande barnen på? Är det dags att fundera på om det, för en 17-åring, som i sitt hemland behandlas som vuxen, finns andra vägar till egenmakt och empowerment?

Hemlängtan och längtan efter ett hem

Vi har sett en ganska tydlig åtskillnad i attityd till det nya landet, beroende på varför de intervjuade unga människorna kommit till Sverige. Detta står ut som viktigt, kanske lika viktigt som bemötandet från HVB-personalen, för att öka takten att förmå sig internalisera det svenska systemet. Vi har fått berättat för oss att den unge redan från flyktens början är fullt medveten om att hen förmodligen aldrig kommer att återse sina hemtrakter. Detta ser vi som ett tecken på att personen bär med sig en annan slags målmedvetenhet, jämfört med dem som flytt i tron att det handlar om en tidsbegränsad bortavaro från hemlandet.

Jag trodde det skulle vara som lätt... i Sverige. Det är svårt. Jag ville åka hem. Nu det är OK. Det är inte lätt att vänja.

(H)

Några av de intervjuade berättar om hur de själva eller andra i samma situation under perioder tänkt att det inte finns någon anledning till varför de skulle lära sig svenska, ta kontakt med svenskar eller bry sig om att förstå det svenska systemet. Vilket språk en har med sig från hemlandet påverkar givetvis men med tanke på att flera hundratals språkgrupper idag existerar i Sverige (Institutionen för språk och folkminnen, 2015) så är det inte orimligt att en person skulle kunna föra en ganska god tillvaro utan att behärska språket. Dock påstår vi att dylikt tänkande och agerande förstärker utanförskapet och skapar en ännu större känsla av att inte vara som dom. En diskussion som kanske blir aktuell i relation till detta är åter bemötandet på HVB. De flesta vi intervjuat är överens om att det är bra med en diversifierad personalgrupp. Det ökar möjligheten att hitta någon att knyta an till. I några av våra intervjuer kommer vi specifikt in på hur de ser på att det bland personalen finns de som talar ungdomens egna språk. Även här får vi till oss olika ställningstagande. Någon menar att det skapade en skön trygghet att veta att en alltid kunde göra sig förstådd utan att behöva använda sig av en tolk. En annan säger tvärt emot och uttrycker irritation över att personalen som pratade SPRÅK var så dålig på svenska att det inte var någon mening att tala med denna om annat än det som rörde hemlandet. Kanske hade det mindre med språket och mer med till exempel utbildningsnivå att göra. Vi kan inte säkert säga vilken utbildningsbakgrund omnämnd personal har men antar att det kanske inte i samtliga

fall finns någon högre svensk utbildningsnivå, då detta inte är ett anställningskrav. Det skulle vara en svår balansgång men vi tänker att en personal med adekvat utbildning, som vid behov talar den unges språk, skulle få ganska höga poäng på den salutogena skalan, bildligt skrivet.

Språkförståelse, en stötesten

Språket är en återkommande stötesten. De individuella skillnaderna är enorma. Förutsättningarna att ta till sig ett nytt språk tycks variera oändligt. Det handlar om egenintresse, akademisk bakgrund och det som väl ofta beskrivs som språksinne. Ett väldigt tydligt spår är dock den akademiska bakgrunden. De av våra intervjuade ungdomar som inte hade någon skolbakgrund med sig från sitt hemland var också de som uttrycker att de hade det absolut svårast att internalisera, inte bara det nya språket, utan också hela det nya systemet. Och det är väl ganska logiskt; en analfabet utan skolvana som i nästan vuxen ålder sätts i skola och förväntas klara svensk grundskola och gymnasium under en relativt kort tidsperiod, 5 - 6 år, är under nästan orimligt stor press. Detta om något vill vi påstå, fungerar som förstärkare för utanförskapet. De av våra informanter som uttrycker ett språkligt utanförskap berättar också att de hamnat i stark beroendeställning, något som i sin tur förstärkte maktlösheten och känslan av att inte vara en av dom. Detta leder tillbaka till frågan om, och vikten av, ett gott mottagande och ett gott bemötande. Vad vi förstår så finns det bland våra intervjuade personer en önskan att de vid ankomsten till Sverige, eller i alla fall snarast efter kommunplacering, nästan med tvång skulle förstå hur viktigt det är att de inte ska vänta med att lära sig det nya språket, avkoda det nya samhället och internalisera detsamma så snabbt som möjligt.

Jag brydde mig inte, du vet andra saker var viktigt. Nu, jag berättar för alla att man måste sätta igång direkt, inte vänta tills PUT

(A)

Går det att göra individuella behovsbedömningar? Borde det göras? Vad är det mest salutogena förfaringssättet? Hur bygger vi som svenskar upp empowerment hos en individ som förstår oss lika lite som vi förstår dem?

Slutsatser och avslutande diskussion

I vår analys av intervjuerna väcks tankar kring vad det salutogena egentligen betyder. Kan det vara så att det mest salutogena ibland vore att upprätthålla en närmast militärisk disciplin? En person som aldrig haft frihet att välja kanske inte direkt bör få tillgång till för många valmöjligheter? Kanske krävs det en ny sort pedagogik vid införandet av demokrati och ökade valmöjligheter i en individs liv. Exempel på detta utanför den lilla HVB-världen har vi ju sett i flera före detta diktaturer som hastigt och ofta mindre lustigt ombildats till demokratier. Inte ett alltid helt lyckat koncept när människor som, förvisso orättmätigt, inte är vana att agera fritt plötsligt förväntas göra de kloka valen som leder till det bästa målet. Men vari ligger den eller de möjliga bristerna? Kan det vara så enkelt som att antalet personal per enhet, det vill säga ungdom, är för liten? Idag är det många boenden som på grund av de senare årens ökade flyktingströmmar vuxit sig till relativt stora institutioner. De personer vi har intervjuat har alla kommit före den stora ökningen av asylsökande och beskriver hur det aldrig fanns fler än tio boende på varje HVB. Detta innebär att alla som vi har intervjuat har bott på boenden som de idag kallar för små. En av våra intervjupersoner berättar om hur hen först hamnade på ett HVB med enbart asylsökande, för att när hen fått uppehållstillstånd, flyttas till ett boende tillsammans med andra med samma status, ett PUT-boende. På det första boendet var nio eller tio asylsökande inhysta vid en och samma tidpunkt, och på det så kallade PUT-boendet bodde det bara fem personer. Personaltätheten på dessa två olika boenden var densamma. Det övergripande som vi sett under vår analys är en cirkelgång där goda relationer leder till, eller inte leder till, anpassning. Individen delar upp sitt nya sammanhang i ett "vi och dom" eller "jag och dom", vilket leder till en polarisering mellan grupper.

Med en anknytning till boendepersonalen anpassas individen snabbare till det svenska systemet, vilket främjar en integrationsprocess, men samtidigt lyfter individen själv sina unika egenskaper, som vi kallar medaljer, vilket leder till att individen särskiljer sig från gruppen. Hen blir således inte mera svensk, utan mindre invandrare. Detta förhållningssätt förstärker synsättet på gruppen invandrare. Genom att säga "Jag är inte sådan, jag betalar skatt och arbetar" säger man indirekt att de andra inte gör detsamma.

Den del som å andra sidan sluter sig till sina egna landsmän och finner anknytning där, ser snarare denna anpassning till det svenska systemet som ett svek mot den egna kulturen och tenderar att endast ha kontakter inom den egna gruppen av landsmän, vilket främjar segregation. Vi är fortfarande de egna landsmännen och *de* innefattar inte bara svenskar, utan också de ensamkommande som befinner sig i integrationsprocessen. Förändringen som sker i de individer som *samlar medaljer* ses som hotfull för gruppen och blir därmed något som aktivt behöver motarbetas. Den polarisering som sker mellan grupperna leder till ett förstärkt utanförskap. Dels för de som endast knyter an till sina egna landsmän och aktivt motarbetar en integrationsprocess, men också för de som samlar medaljer och hamnar i ett läge där hen inte kan bli helt svensk, men inte heller kan knyta an till sina landsmän. I förlängningen menar vi att denna inställning inte bara hindrar individer att ta del av det nya sammanhanget idag, men också påverkar kommande generationer.

Att personalens bemötande på HVB spelat stor roll för våra informanter har varit uppenbart, men att sätta fingret på vad som gjort denna upplevelse till en positiv eller negativ erfarenhet är desto svårare. Våra informanter beskriver nyckelpersoner, ofta personal på det HVB de placerats, som de knutit an till och genom den kontakten funnit en ny stabilitet i närvaron. Andra har funnit dessa personer i familjehem eller i en grupp av landspersoner som också befinner sig i Sverige. Gemensamt för alla våra informanter är att de sällan, om någonsin, avviker från den väg de valt eller letts in på av denna initiala nyckelperson. Om vi ser till våra informanters beskrivning av hur de integrerats i det svenska samhället så kan vi se att dessa nyckelpersoner spelar stor roll för om våra informanter aktivt rört sig närmare, eller längre ifrån, det svenska samhället. En följdfråga av vårt initiala resonemang blir istället en frågeställning om ifall det är möjligt att skapa de relationer som leder till en anknytning i form av nyckelperson genom ett specifikt arbetssätt eller bemötande? Istället för att få fram vilken typ av bemötande eller boendeform som har upplevts positivt respektive negativt ser vi snarare ett mönster där förebyggande arbete skulle kunna prioriteras ner för att istället lägga större vikt på flexibilitet och utvärderingar i stunden. Med andra ord ser vi inga specifika boendeformer som föredragna, utan att det snarare är anknytningen till en eller flera personer som är det viktiga.

En problematik som vi mötte och som blev väldigt tydlig var den icke-svenskhet som fanns i de som jobbade hårt för att anpassa sig. Vi vill likna det vid att svenskhet är målet, men att personen som arbetar mot målet ändå vet att hen kan aldrig nå ändå fram. Det är en kamp i en uppförsbacke. Du kan lära dig språket, bära rätt kläder, utbilda dig, gifta dig svenskt, men det kommer alltid att synas att du inte är *helt svensk*. Även under goda förhållanden blir det omöjligt för individen att helt integreras i det svenska samhället, då bilden av en svensk även är tydlig i förhållande till de yttre kriterierna, den visuella svenskheten.

Eftersom de ensamkommande barnen placeras på HVB skapas en speciell situation där det blir omöjligt för oss att ignorera maktaspekten. Ansvar för, och makten över, dessa barn sprids till olika aktörer som alla ska ha barnets bästa i fokus. Vem som bedömer barnets bästa blir i många fall godtyckligt och påverkas av samhällsvärderingar, budget och ren personkemi. Vad som blir tydligt för oss när vi analyserar vår empiri är att det saknas flexibilitet. En viss typ av flexibilitet på det HVB där ungdomen bor beskrivs som positivt och kan uttryckas som en grund för vilken en bra anknytning kan ske, men den tanke som vi lämnas med är den rigida *svenskheten*. Det saknas flexibilitet i målet *att bli svensk*. Bland våra intervjupersoner uttrycks svenskheten som ett slags ouppnåeligt ideal som vissa strävar efter medan andra föraktar det, kanske på grund av dess diffusa natur.

Vi har nu kommit till en tidpunkt då det är en reell möjlighet att vända sig till vuxna personer som anlämt till Sverige som ensamkommande flyktingbarn och ta till oss deras upplevelser av vägen in i det svenska samhället. Större undersökningar borde göras med den här gruppen för att fånga upp vilka styrkor och svagheter de har upplevt i systemet, inte minst med tanke på den kraftiga ökning av ensamkommande asylsökande barn som har kommit till Sverige.

Vi lämnar denna kandidatuppsats med en bredare förståelse för, såväl som fler frågeställningar inför, begreppet *möte*. Inte bara mellan individer som benämns som grupp, inte heller bara mellan de i beroendeposition och maktposition, utan också kring vad det egentligen innebär att möta människor från en annan kultur. Även om det är sant att säga att de kommer till oss, så måste också vi hitta en flexibilitet för att på riktigt kunna mötas istället för att kritiskt se på medan de kämpar mot ouppnåeliga mål.

Referenser

- Ahrne, G. & Svensson, P., 2015. Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. i: G. Ahrne & P. Svensson, red. *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber, pp. 8-16.
- Angel, B. & Hjern, A., 2004. *Att möta flyktingar*. Lund: Studentlitteratur.
- Antonovsky, A., 1979. *Health, Stress, and Coping*. 2:a red. San Fransisco: Jossey-Bass Publishers.
- Antonovsky, A., 2005. *Hälsans Mysterium*. 2:a red. Stockholm: Natur och Kultur.
- Askheim, O. P., 2007. Empowerment - olika infallsvinklar. i: O. P. Askheim & B. Starrin, red. *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerup, pp. 18-32.
- Askheim, O. P. & Starrin, B., 2007. Empowerment - ett modeord?. i: O. P. Askheim & B. Starrin, red. *Empowerment : I teori och praktik*. Malmö: Gleerup, pp. 9-17.
- Borge, A. I. H., 2011. *Resiliens : risk och sund utveckling*. 2:a red. Lund: Studentlitteratur.
- Bryman, A., 2011. *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2:a red. Malmö: Liber.
- Derluyn, I. & Broekaert, E., 2007. Different perspectives on emotional and behavioural problems in unaccompanied refugee children and adolescents. *Ethnicity and Health*, 12(2), pp. 141-162.
- Derluyn, I. & Broekaert, E., 2008. Unaccompanied refugee children and adolescents: The glaring contrast between a legal and a psychological perspective. *International Journal of Law and Psychiatry*, Volym 31, pp. 319-330.
- Derluyn, I., Mels, C. & Broekaert, E., 2009. Mental Health Problems in Separated Refugee Adolescents. *Journal of adolescent health*, Volym 44, pp. 291-297.
- Eide, K. & Hjern, A., 2013. Unaccompanied refugee children - vulnerability and agency. *Acta Paediatrica, International Journal of Paediatrics*, Volym 102, pp. 666-668.
- Ekblad, S. & Wennström, C., 1997. Relationships between traumatic life events, symptoms and Sense of Coherence subscale meaningfulness in a group of refugee and immigrant patients referred to a psychiatric outpatient clinic in Stockholm. *International journal of social welfare*, 6(4), pp. 279-285.

- Eriksson-Zetterquist, U. & Ahrne, G., 2015. Intervjuer. i: G. Ahrne & P. Svensson, red. *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber, pp. 34-54.
- Foucault, M., 2003. *Övervakning Och Straff: Fängelsets Födelse*. 4 red. Lund: Arkiv Förlag.
- Gassne, J., 2008. *Salutogenes, Kasam Och Socionomer*, Lund: Socialhögskolan, Lunds Universitet.
- Hörnqvist, M., 1996. *Focaults Maktanalys*. Stockholm: Norstedt.
- Inspektionen för Vård och Omsorg, 2015. *IVO.se: Om ensamkommande barn*. [Online] Available at: <http://www.ivo.se/ensamkommande-barn/> [Använd 15 Maj 2016].
- Institutionen för språk och folkminnen, 2015. *Om minoritetsspråk*. [Online] Available at: <http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/minoritetssprak.html> [Använd 29 05 2016].
- Jensen, T. K., Fjermestad, K. W., Granly, L. & Wilhelmsen, N. H., 2015. Stressful life experiences and mental health problems among unaccompanied asylum-seeking children. *Clinical Child Psychology & Psychiatry*, 20(1), pp. 106-116.
- Malmsten, J., 2014. Unaccompanied children living in transitional houses - voices from Sweden. *International journal of migration*, 10(1), pp. 18-35.
- Migrationsverket, 2016 a. *Nyhetsbrev om ensamkommande barn: migrationsverket.se*. [Online] Available at: <http://www.migrationsverket.se/download/18.2d998ffc151ac387159e6c/1452178480208/Aktuellt+om+ensamkommande+barn+januari+2016.pdf> [Använd 15 April 2016].
- Migrationsverket, 2016 b. *Aktuell statistik: Migrationsverket*. [Online] Available at: <http://www.migrationsverket.se/download/18.7c00d8e6143101d166d7da/1462196874634/Inskrivna+personer+i+Migrationsverkets+mottagningssystem.pdf> [Använd 28 Maj 2016].
- O'Connell Davidson, J. & Farrow, C., 2007. *Rädda barnen*. [Online] Available at: <http://resourcecentre.savethechildren.se/sites/default/files/documents/2626.pdf> [Använd 15 April 2016].

Popov, O. & Sturesson, E., 2015. Facing the pedagogical challenge of teaching unaccompanied refugee children in the Swedish school system. *Problems of education in the 21st century*, Volym 64, pp. 66-74.

Rønning, R., 2007. Brukarmedverkan och empowerment - gammalt vin i nya flaskor. i: O. P. A. Bengt Starrin, red. *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerups, pp. 33-47.

Sallnäs, M., 2012. Institutionsvård för barn och unga. i: I. Höjer, M. Sallnäs & Y. Sjöholm, red. *När samhället träder in - barn, föräldrar och social barnvård*. Lund: Studentlitteratur, pp. 185-207.

Shoshani, A., Nakash, O., Zubida, H. & Harper, R. A., 2014. Mental Health and Engagement in Risk Behaviours Among Migrant Adolescents in Israel: The Protective Functions of Secure Attachment, Self-Esteem, and Perceived Peer Support. *Journal Of Immigrant And Refugee Studies*, 12(3), pp. 233-249.

Socialstyrelsen, 2013. *Ensamkommande barns och ungas behov - En kartläggning*. [Online]

Available at: <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2013/2013-11-37>

[Använd 15 April 2016].

SOSFS, 2003:20. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om hem för vård eller boende.

SOU, 2011:64. *Asylsökande Ensamkommande Barn : En Översyn Av Mottagandet : Betänkande*, Stockholm: Offentliga förlaget, Publit.

Sourander, A., 1998. Behaviour problems and traumatic events of unaccompanied refugee minors. *Child Abuse & Neglect*, 22(7), pp. 719-727.

Stretmo, L., 2014. *Governing the unaccompanied child : Media, Policy and Practice*. Göteborg: Department of Sociology and Work Science, University of Gothenburg.

Tengqvist, A., 2007. Att begränsa eller skapa möjligheter. i: O. P. Askheim & B. Starrin, red. *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerups, pp. 76-89.

von Schéele, E. & Strandberg, I., 2015. *Ensamkommande barns rätt - En vägledning för den gode mannen, kommunen, m.fl.*. 3:e red. Stockholm: Norstedts Juridik.

Åhdén, P., 2008. Från ett Ankare till stjärnhimlen – så gör vi i mottagandet av ensamkommande flyktingbarn i Skellefteå. *Socialmedicinskt tidskrift*, 85(6), pp. 505-514.

Øvrelid, B., 2007. Empowerment är svaret, men vad var frågan?. i: O. P. Askheim & B. Starrin, red. *Empowerment : I teori och praktik*. Malmö: Gleerups, pp. 48-61.

Bilaga 1

Hej!

Vi är två socionomstudenter på Lunds universitet som arbetar på vår C-uppsats. Vi letar efter dig som är över 21 år gammal, har bott i Sverige mellan 5-10 år och har bott på HVB för ensamkommande.

Vi vill höra din berättelse om hur du upplevde din tid på boendet när du först kom till Sverige och hur den tiden påverkar dig idag. Genom att få ta del av din berättelse hoppas vi kunna lyfta fram vad som har varit positivt, och negativt, under din tid på HVB och på vilket sätt det påverkar dig idag.

Syftet med vår uppsats är att undersöka om vi kan se att ett visst typ av bemötande är bra för personen som kommer till Sverige som ensamkommande flyktingbarn och om det finns något i dina upplevelser som vi kan lära oss av i framtiden. Det är därför vi hoppas få chans att ta del av din historia och din upplevelse.

Intervjuerna kommer att utföras med oss båda, där en av oss kommer att ställa frågorna medan den andra antecknar. Vi kommer att göra en ljudinspelning av intervjun så att vi inte missar någonting av det du berättar. Du har även möjlighet att få en utskriven kopia av intervjun för att kunna kommentera om det är något vi har missat eller som du vill lägga till.

Du som intervjuas är anonym och all information som vi får av dig kommer att avidentifieras, till exempel kommer du få ett annat namn och det boende du bott på kommer inte att nämnas vid namn.

Inspelningen kommer bara vi, Henric och Iona, ha tillgång till och så snart vi är klara med materialet kommer det att raderas. Vi räknar med att intervjun kommer att ta ungefär en timme.

Du får när som helst avbryta intervjun och du behöver inte heller ge en förklaring till varför du vill avbryta. Det är du som bestämmer vad du vill och inte vill berätta. Vi vill gärna höra din historia om din första tid i Sverige och hur den påverkar dig idag och om du vill dela den med oss är du välkommen att ringa eller maila oss för att bestämma en tid och plats för intervjun.

Henric

Telefonnummer: 070-XXXXXXX

Mail: XXX@student.lu.se

Iona

Telefonnummer: 070-XXXXXXX

Mail: XXX@student.lu.se

Med Vänliga Hälsningar

Henric Manninge

Iona Lindoff

Bilaga 2

Presentation

Vi är här för att prata om din första tid i Sverige, på HVB. Du har fått ta del av ett presentationsbrev som förklarar syftet med studien. Är det något du undrar över?

Vi sitter två stycken här, jag, Henric, som kommer att intervjua dig och Iona som tar anteckningar. Anteckningarna är till för att hjälpa oss att komma ihåg stämningen i rummet när vi sedan skriver ner intervjun till text. Till exempel om någon skrattar så kan Iona skriva ner om det var ett glatt skratt eller ett ledset skratt. Det är också därför vi spelar in intervjun på den här telefonen. Känns det okej? Efter intervjun kommer jag också fråga Iona om det är någon mer fråga som hon vill ställa.

Du är helt anonym i den här intervjun och endast jag och Iona har tillgång till materialet. När vi är klara med vår uppsats så kommer materialet inte att sparas.

Du kan när som helst välja att inte svara på en fråga eller helt avsluta intervjun. Du behöver inte förklara varför. Du får också gärna titta på anteckningarna som Iona tagit innan vi går.

Om du vill så kan du lämna en mailadress eller postadress så skickar vi den färdiga uppsatsen till dig när den är klar.

Känns det bra? Då kan vi börja.

Bakgrundsfrågor

Vad heter du?

Ålder?

Hur länge har du bott i Sverige?

Hur länge bodde du på boendet?

Vägen till HVB för ensamkommande

Kan du berätta om hur du till slut hamnade på boendet?

Minns du något särskilt från din första dag på boendet?

Första tiden i Sverige

Kommer du ihåg hur lång tid det tog innan du började skolan?

Hur kändes det?

Hade du några fritidsaktiviteter? (utanför boendet)

Hade du ett kontaktnät i Sverige?

Hade du kontakt med din familj?

Finns det någon som var särskilt viktig för dig under din första tid i Sverige?

Upplevelsen av personalens förhållningssätt

Kan du beskriva mottagandet du fick på boendet?

Hur var det att träffa de andra ungdomarna, personalen och se ditt rum?

Bodde du i eget rum?

Hade du velat ha det på något annat sätt? (Ex. familjehemsplacering)

Bodde både asylsökande och de med PUT på boendet?

Hur tycker du att det var?

Hur upplever du att du hade möjlighet att påverka livet på boendet? (Så som aktiviteter, inköp av möbler, spel, mat osv.)

Vad gjorde personalen för dig? (Läxhjälp, stöd och råd)

Vad gjorde du tillsammans med personalen? (Matlagning, tvätta)

Fanns det tolktillgång på ditt språk dygnet runt?

Kan du beskriva en vanlig dag på boendet?

Kan du berätta om en speciell händelse?

Vilken påverkan har den tiden på livet idag?

Om du fick bestämma hur ett HVB för ensamkommande skulle fungera?

Vad gör du nu?

(Varför?)